

Ett något övermättat praktverk om Ersta diakonis historia

Recenserad bok: *Se Människan! En bok om Ersta Diakoni*

Författare: Elisabeth Christiansson, Motzi Eklöf, Karin Jansson Myhr och Nils Johan Tjärnlund.

Förlag: Förlaget Näringslivshistoria, 2017.

Om Ersta diakonis drygt 160-åriga historia berättar i boken, *Se människan! En bok om Ersta diakoni*, tre experter inom olika områden; Elisabeth Christiansson, specialist på diakonins historia, Motzi Eklöf, medicinhistoriker och Nils Johan Tjärnlund, vetenskapsjournalist med inriktning på bebyggelse-, kultur- och näringslivshistoria. Karin Jansson Myhr är bokens redaktör och har också skrivit några texter av allmän karaktär. Tyvärr framkommer inte vem av experterna som har skrivit vad även om jag ibland kan ana. Bokens 228 sidor är uppdelad i fem tidsperioder där varje tidsperiod inleds med en sida allmän text följt av två sidor med viktiga årtal och händelser under perioden. Ett rikt bildmaterial huvudsakligen i svartvitt kompletterar texterna.

Diakonissanstalten i Stockholm invides 1851 på Kungsholmen. Kristliga kvinnor utbildades till att vårda sjuka och nödlidande. Marie Cederschiöld var den första föreståndarinnan 1851-1862. Ett mindre sjukhem för kvinnliga patienter samt skola och barnhemsverksamhet startades. Sjuksköterskorna stod för den hygieniska revolutionen Sverige under slutet av 1800-talet. Erstasystrarna arbetade i fattigkvarteren på Söder i Stockholm.

För mig gav läsningen om livet som diakonissa ny värdefull kunskap. Diakonissanstalten eller moderhuset, som

det kom att kallas, uppfattades som en variant av det borgerliga hemmet. Anstaltens ledning ersatte den borgerliga husmodern och landsfadern. Syskonrelationen ersattes av systrarnas gemenskap. Diakonissan hade inga egna barn utan tog i stället hand om samhällets olycksbarn. Hon uppfattades som ett barn i sexuellt avseende med en potentiell framtida sexualitet. Hon kunde när som helst lämna sin kallelse. Efter de första 50 åren hade 953 kvinnor inträtt men av dessa hade 652 utträtt.

Fram till 1968 var Diakonissanstalten organiserad enligt moderhusprincipen. Moderhuset tog ansvar för hela diakonissans liv; sjukvård vid sjukdom, rekreation, åldringsvård. Systrarna begravdes i "systergraven", i begynnelsen på Kungsholmens kyrkogård, därefter i en gemensam grav på Norra kyrkogården utanför Stockholm. Moderhuset var som ett "samhälle i samhället". 1952 förändrades diakoniutbildningen så att andra utbildningar än sjuksköterskeutbildning kom ifråga. Utbildning vid socialinstitut, barnvårdsutbildning, teologisk utbildning vid universitetet blev godkända specialutbildningar för diakoniutbildning.

Från 1968 missiverades inte längre systrar från Diakonissanstalten. Diakonissor fick nu gifta sig och många av dem som tidigare utträtt ur gemenskapen p.g.a. äktenskap inträdde igen.

Diakonissanstalten organiserades nu som ett ”diakonisshem” och inte som ett moderhus. Många traditioner levde dock kvar och systrarna kunde vigas i den traditionella dräkten fram till slutet av 1990-talet.

Det finns i boken intresseväckande porträtt på läkare och andra ledare som arbetat på Ersta. Mårten Sondén var under ett par decennier i slutet av 1800-talet Diakonissanstaltens läkare. Han intresserade sig speciellt för morfinsmissbruk. Även välbeställda tandläkare och doktorer sökte sig till Ersta för att få hjälp. En annan läkare Hugo Toll kom därefter att tillsammans med syster Ida Örwall att under ett par årtionden bilda ett starkt sjukvårdsteam på Ersta.

1907 invigdes Ersta sjukhus som ett odelat lasarett med både kirurgisk och medicinsk vård. 1931 delas sjukhuset in i en kirurgisk och en medicinsk klinik. 1934 tillkom en röntgenavdelning.

En psykiatrisk klinik öppnades vid Ersta 1967. Denna klinik har betytt mycket för vård och behandling av sjukvårdspersonal. I den utsatthet och stressituation som sjukvårdspersonal idag befinner sig i har Ersta ibland blivit en nödvändig reträttplats. En satsning på ett mag-tarmcentrum gjordes på Ersta som 1996 hade den högsta produktiviten av ljumskbräck- och gallstensoperationer av länets sjukhus.

En legendarisk kirurg Tor von Schreeb kom till Ersta 1974 och stannade i tjugo år tills han gick i pension. Von Schreeb betonade det förtroendefulla förhållandet mellan patient och läkare och blev känd som ”alla konstnärers favoritläkare”.

Diakonissanstalten satsade tidigt på

vård av barn och unga kvinnor. Under mer än fyra decennier i början av 1900-talet var anstalten ansvarig för den slutna tvångsvården av minderåriga kvinnliga förbrytare i Sverige.

Under de senaste decennierna har Ersta gjort en nysatsning på sociala verksamheter. En framgångsrik sådan är Ersta Vändpunkten, vilken i gruppform ger stöd för anhöriga till personer med missbruk. Ersta driver idag en vårdcentral ”Pelarbacken” och en slutenvårdsavdelning ”Erstabacken” för sjuka hemlösa – verksamheter som jag inte kan hitta i boken. Ersta har också hospiceverksamhet för både vuxna och barn.

År 1988 bildades Vårdetiska institutet på Ersta. Verksamheten möjliggjordes genom en privat donation på några miljoner. För att kunna driva sina olika verksamheter måste Ersta få in pengar. Detta sker bl.a. genom en frimärksavdelning som funnits i 125 år och ett oblatbageri.

Boken innehåller mycket fakta på detaljnivå – ibland en övermåttad på information. Det hade sannolikt varit lättare för läsaren om de tre experterna hade fått skriva var sin egen del i boken från historiens början till dess slut. Ett bra personregister finns men ett sakregister hade också behövts. Boken är ett praktverk med ett rikt bildmaterial. Avslutningsvis: Ersta har, under mottot ”Se människan!”, i 160 år varit en trygg tillflyktsort för sjuka och utsatta grupper. Låt denna fristad få leva vidare!

*Jan Halldin
leg läkare, med dr*